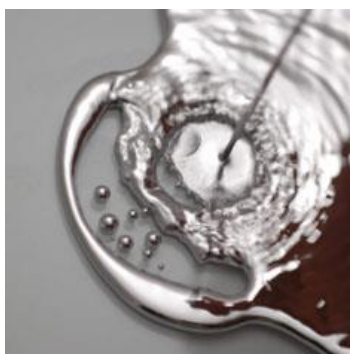

IZHODIŠČA
ZA PROGRAM CELOVITEGA VARSTVA
KULTURNE DEDIŠČINE IN NARAVNIH VREDNOT, POVEZANIH Z
IDRIJSKIM RUDIŠČEM,
V IDRIJI

PREDLOG
Oktober 2010

VSEBINA

I. Uvod	3
II. Pregled stanja kulturne dediščine in naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, v Idriji	5
a) Območja in objekti nepremične kulturne dediščine	5
b) Premična kulturna dediščina	8
c) Nesnovna kulturna dediščina	8
d) Naravne vrednote, povezane z idrijskim rudiščem	8
III. Izhodišča za celovito varstvo	9
a) Celovito varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, v Idriji	9
b) Strateški cilji celovitega varstva kulturne dediščine in naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, v Idriji	9
IV. Sedanje varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, v Idriji	10
a) Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji	10
b) Informacijsko-raziskovalni center za živo srebro	10
c) Javni zavod Mestni muzej Idrija	11
d) Kulturna dediščina brez posebnega upravljavca in skrb za naravne vrednote, povezane z idrijskim rudiščem	12
V. Financiranje	13
a) Realizacija 2009	13
b) Predvidevanja 2010 in 2011	13
VI. Predlog organizacije upravljanja dediščine v Idriji	16
a) Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji	16
b) Informacijsko-raziskovalni center za živo srebro	17
c) Javni zavod Mestni muzej Idrija	18
d) Ministrstvo za kulturo	18
e) Občina Idrija	20
VII. Usklajenost varstva kulturne dediščine in naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, v Idriji	21

I. UVOD

Na predlog resornega Ministrstva za gospodarstvo je Vlada RS dne 24. 12. 2009 uvedla postopek redne likvidacije družbe Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. Da bi zavarovala javni interes varstva kulturne in naravne dediščine je s sklepom št. 47701-16/2009/6 določila tudi:

8. V postopku redne likvidacije družbe RŽSI se zagotovi, da se bosta ohranili kulturna dediščina in blagovna znamka Rudnika živega srebra Idrija.
9. Ministrstvo za kulturo v sodelovanju z Ministrstvom za gospodarstvo, Ministrstvom za okolje in prostor, Ministrstvom za finance in lokalno skupnostjo v štirih mesecih, torej še pred ponovnim odločanjem Odbora UNESCO za svetovno dediščino o vpisu serijske medcelinske nominacije »Živo srebro in srebro; Almadén in Idrija s San Luis Potosíjem« na Seznam svetovne dediščine, izdela izhodišča za program celovitega upravljanja kulturne in naravne dediščine v Idriji, vključno s predlogom o najprimernejši organizacijski obliki upravljavca, in jih predloži Vladi Republike Slovenije.

Namen tega dokumenta je sporazumeti se o izhodiščih za vzpostavitev celovitega, organiziranega, usklajenega varstva kulturne dediščine ob upoštevanju varstva naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, v Idriji, kar bo zagotavljalo ohranitev izjemnih vrednot za sedanje in prihodnje generacije in njihov razvoj. Pri tem ne gre le za vprašanja strokovnega varstva dediščine, ampak v veliki meri za njeno aktivno vključitev v sedanje in prihodnje življenje prebivalcev Idrije in gospodarstvo območja.

Živo srebro je na Zemlji edina kovina, tekoča pri sobni temperaturi. Idrija pa je edino naravno nahajališče živega srebra na svetu, ki vsebuje samorodno živo srebro v ekonomskih količinah. Idrija je primer medsebojnega delovanja človeka in narave, ko so se naravni resursi uporabili za življenje in napredek. Enkratnost geološkega razvoja depozitov singenetske rude ter posebni postopki rudarjenja in topilništva so izjemni in pomembni za ves svet. Idrijski rudnik živega srebra, ki je za španskim Almadénom drugi največji na svetu, je izjemna geološka, rudarska in metalurška celota. Mnoge naprave in tehnologije, ki so bile izumljene v Idriji (na primer Čermak-Špirekove peči), so bile kot vrhunski tehnični dosežki prenesene v druge rudnike. Nekatere od njih so danes v Idriji še edine ohranjene na svetu. Delovanje rudnika in proizvodnja živega srebra sta spodbudila raznovrstno znanstveno delovanje in izobraževanje. Sčasoma sta sprožila tudi znanstvene izmenjave, povezane s proizvodnjo živega srebra in srebra, ter uporaba teh znanj še na drugih področjih. Omogočila sta razvoj značilne arhitekture in posebne kulture, ki se kaže skozi čipkarstvo, glasbo, slikarstvo, pripovedništvo, jezik, pripravo hrane ipd.

Posebno pomembno je bilo odkritje uporabe živega srebra pri pridobivanju srebra v procesu amalgamacije, ki je sprožilo večstoletno intenzivno trgovanje s to kovino iz Evrope v Ameriko in prenose najnaprednejših tehnologij. Velike količine srebra, ki so

bile pridobljene z uporabo živega srebra, so od 16. stoletja dalje spodbudile in omogočile hiter razvoj predvsem evropskega gospodarstva in vplivale na obsežne spremembe v družbenih in političnih odnosih po vsem svetu.

Ko je idrijski rudnik leta 1995 za vedno prenehal s proizvodnjo živega srebra, je postal del zgodovine oz. dediščine in kot tak ranljiv in izpostavljen nepovratnim spremembam.

Značilna območja in izbrani objekti kulturne dediščine so vpisani v Register nepremične kulturne dediščine pri Ministrstvu RS za kulturo in/ali razglašeni za spomenike lokalnega ali državnega pomena.

Naravne vrednote, povezane z idrijskim rudiščem, so določene s Pravilnikom o določitvi in varstvu naravnih vrednot in vpisane v Register naravnih vrednot pri Agenciji RS za okolje Ministrstva za okolje in prostor. Zavod RS za varstvo narave je naravne vrednote, povezane z idrijskim rudiščem, s pomočjo strokovnjakov Rudnika živega srebra Idrija dodatno ovrednotil in opredelil njihove najpomembnejše dele. Rudnik živega srebra Idrija s sodelavci si že več let prizadeva za vključitev območja v Unescovo mrežo geoparkov.

Idrija s tehniško dediščino skupaj s španskim Almadénom in mehiškim San Luis Potosíjem kandidira za vpis na Unescov Seznam svetovne dediščine in je bila leta 2009 že prvič obravnavana pred Odborom za svetovno dediščino. ICOMOS ji je v svojem poročilu za Odbor na mnogih področjih priznal izjemne univerzalne vrednote.

Osnove celovitega upravljanja kulturne dediščine v občini Idrija, s posebnim poudarkom na tehniški dediščini, so bile strnjene v dokumentu Dediščina živega srebra v Idriji: MODEL UPRAVLJANJA (Idrija, 17. 7. 2009). Pomembne usmeritve pa so zapisane tudi v odločitvi Odbora za svetovno dediščino št. 33 COM 8B.26. Na zasedanju v Sevilli je Odbor namreč dne 27. 6. 2009 obravnaval serijsko nominacijo Živo srebro in srebro – Almadén, Idrija in San Luis Potosí in jo državam predlagateljicam Španiji, Sloveniji in Mehiki vrnil v dopolnitev (refer back to the States) ter pri tem eksplicitno poudaril pomen informacijsko-raziskovalnega centra živega srebra v Idriji.

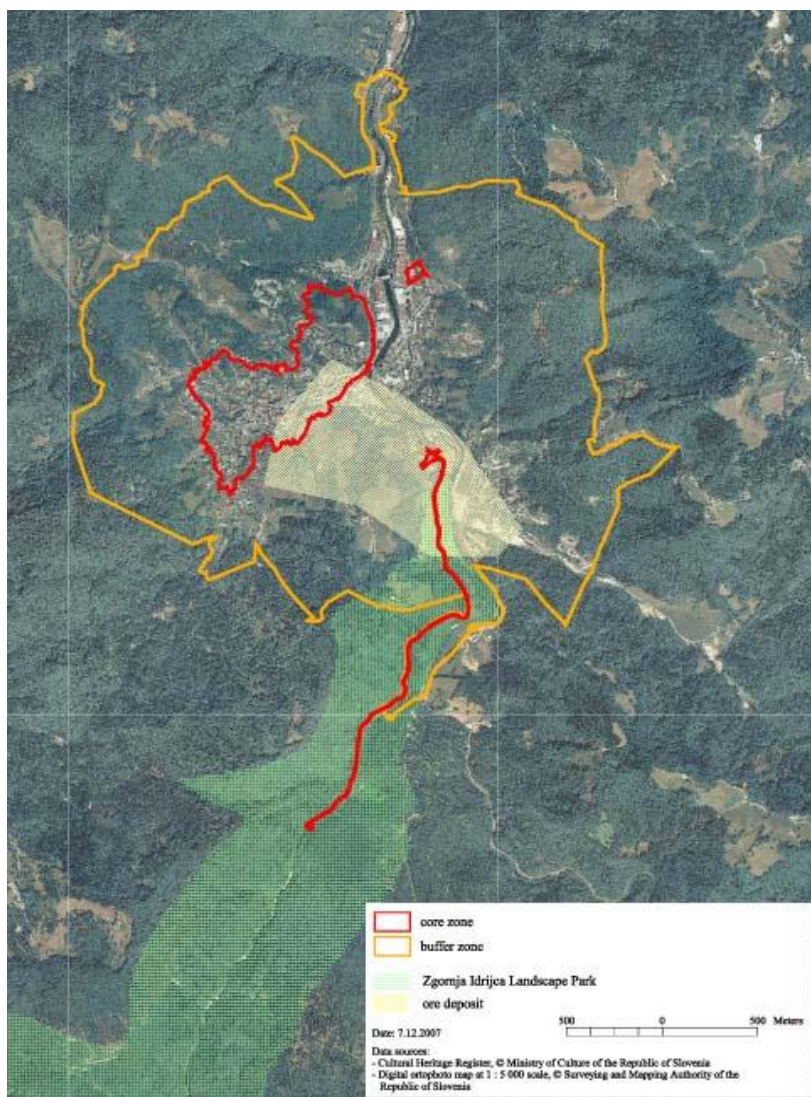
Smeri varstva in razvoja naravne dediščine v Idriji so bile načrtane s sklepom Občinskega sveta Občine Idrija o ustanovitvi krajinskega parka Zgornja Idrijsca. V pripravi je tudi strokovna dokumentacija za oblikovanje geoparka Idrija po usmeritvah Unesca za Evropsko mrežo geoparkov.

II. PREGLED STANJA KULTURNE DEDIŠČINE IN NARAVNIH VREDNOT, POVEZANIH Z IDRIJSKIM RUDIŠČEM, V IDRIJI

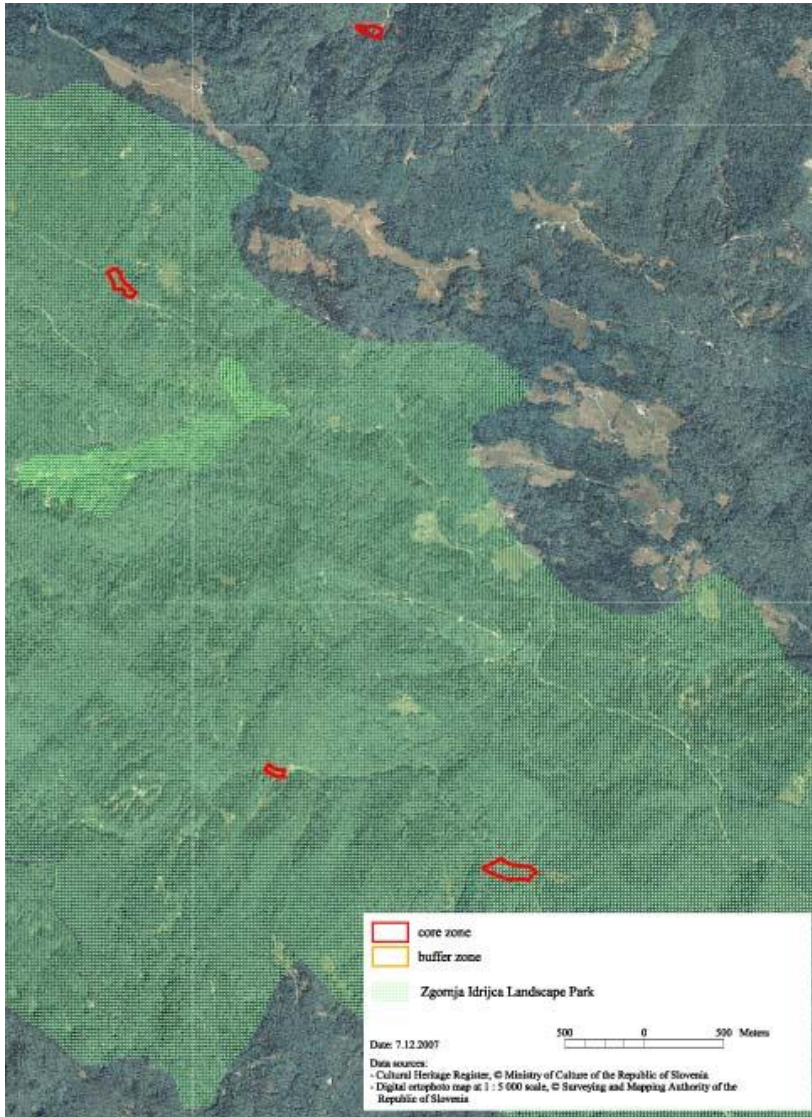
a) Območja in objekti nepremične kulturne dediščine

Dediščina živega srebra se v Idriji nahaja v treh glavnih **vsebinskih območjih**:

- **območje rudnika**, ki zajema nahajališče rude, jaške, rove, vhode, administrativne in druge objekte rudnika, vodno črpalko Kamšt z rakami, topilnico, stroje in naprave;
- **staro mestno jedro**, zgrajeno na 47,33 ha površin pretežno neposredno nad rudnikom, ki z urbanizmom in stavbami odraža način življenja rudarskih družin ter vključuje pomembne objekte, med njimi grad Gewerkenegg, rudniško skladišče, mestno hišo, stari mestni trg, realko (srednjo šolo z naravoslovnim programom), gledališče, rudarske hiše ipd.

- **vodne pregrade – klavže**, ki se nahajajo na vodotokih Idrijce, Belce in Kanomljice.

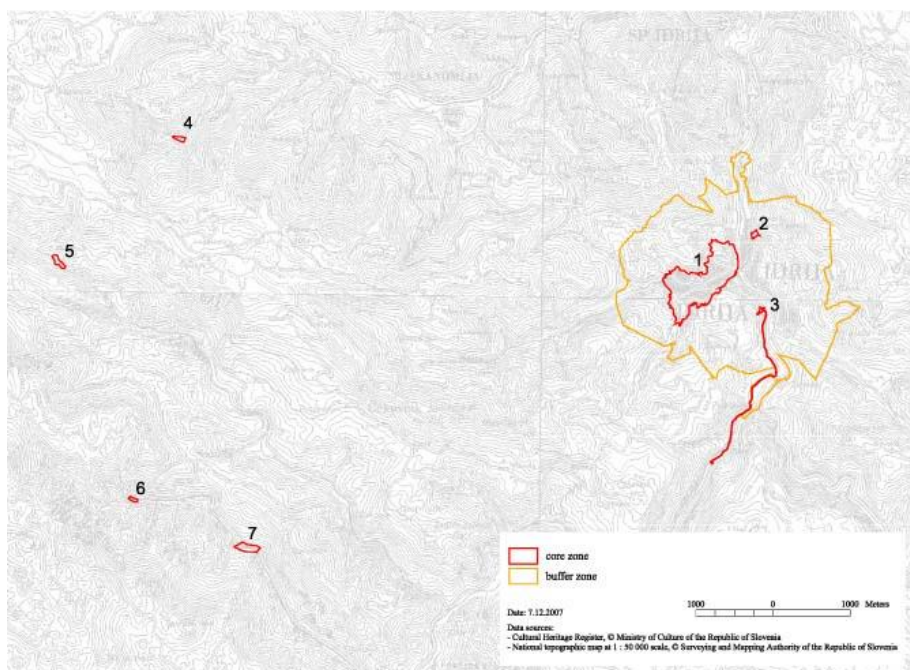
Po slovenski nacionalni zakonodaji je formalna **spomeniškovarstvena zaščita** nepremične kulturne dediščine na območju Idrije izvedena na treh ravneh:

- značilna območja in izbrani objekti kulturne dediščine so vpisani v **Register nepremične kulturne dediščine** pri Ministrstvu RS za kulturo;
- osrednji del starega mestnega jedra in še nekateri posamezni objekti so z odlokom o razglasitvi kulturnih ter zgodovinskih spomenikov in naravnih znamenitosti na območju občine Idrija pridobili status **kulturnih spomenikov lokalnega pomena**;

- posamezni objekti in območja na širšem območju mesta Idrija ter vodne pregrade na Idrijci, Belci in Kanomljici so po sklepih Vlade RS **kulturni spomeniki državnega pomena**.

V okviru **nominacije za vpis na Unescov Seznam svetovne dediščine** sta bili leta 2008 v skladu UNESCO Konvencijo o varstvu svetovne dediščine predlagani dve območji varstva:

- **osrednji del (core zone)**, ki obsega strnjeno območje z občinskim odlokom razglašena starega mestnega jedra Idrije ter vso dediščino s statusom spomenika državnega pomena, vključno z dislociranimi štirimi klavžami;
- **vplivno območje (buffer zone)**, ki v glavnem vključuje širše območje okoli mesta Idrija s pobočji vse do horizonta, medtem ko klavže posebnega vplivnega območja nimajo.

Nepremična dediščina na območju Idrije je vpisana v Registru nepremične kulturne dediščine pri INDOK centru v Direktoratu za kulturno dediščino Ministrstva za kulturo. Poleg opisa vsake enote so dodane evidenčne številke EŠD, katastrski podatki, spomeniškovarstveni status ipd. ZVKDS sproti sporoča nove podatke ali spremembe in dopolnitve vpisov. Izdelan je tudi poseben popis nepremične kulturne dediščine v lasti oz. upravljanju Rudnika živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji. V gradivu UNESCO nominacije pa je sestavljen še poseben pregled enot kulturne dediščine in njihovih upravljavcev.

Poleg občine Idrija, ki je lastnik in upravljavec pomembnih enot dediščine, sta danes najpomembnejša upravljavca dediščine živega srebra v Idriji Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji in javni zavod Mestni muzej Idrija.

b) Premična kulturna dediščina

Z največjim deležem premične kulturne dediščine upravlja javni zavod Mestni muzej Idrija, katerega ustanovitelj je Občina Idrija. MMI o tej dediščini vodi inventarno knjigo. Razen tega po pogodbi upravlja z nekaterimi deli dediščine, ki so v lasti RŽSI (npr. Kleyeva črpalka).

Zelo veliko pozornost namenja MMI raziskovanju, proučevanju in varstvu idrijske čipke ter posredovanju vedenja o njej. Prav čipka je morda najizrazitejši primer snovnih in nesnovnih značilnosti in vrednot premične dediščine.

c) Nesnovna kulturna dediščina

Doslej je vsa dokumentacija zbrana za idrijske žlikrofe. Ti so kot zajamčena tradicionalna posebnost zaščiteni tako v RS kot v EU.

Obstoja tudi več popisov in objav o idrijskem narečju, pihalni godbi, Bratovski skladnici, telovadnih društvih itd.

d) Naravne vrednote, povezane z idrijskim rudiščem

Na območju rudnika živega srebra sta evidentirani dve naravni vrednoti državnega pomena, povezani z idrijskim rudiščem (tabela 1), določeni s Pravilnikom o določitvi in varstvu naravnih vrednot, (U. I. RS št. 111/04). Rudišče kot eksploatacijsko območje je omejeno z geodetskimi točkami, ki omejujejo tudi območje naravne vrednote državnega pomena Idrijsko rudišče. Območje je opredeljeno na površini, dejansko pa opredeljuje rudna telesa v podzemlju ter vhode v rudnik. Del istega območja, vendar s samostojnim vhodom v rudnik, je tudi območje Antonijevega rova, ki ima ravno tako status naravne vrednote državnega pomena.

Tabela 1: Naravni vrednoti, povezani z idrijskim rudiščem

Ident. št.	Ime naravne vrednote	Pomen	Kratka oznaka naravne vrednote	Zvrst	Koord. Y	Koord. X
4455	Idrija – Antonijev rov	državni	Najstarejši vhod v rudnik živega srebra v Idriji, nahajališče mineralov živega srebra.	geološka	424953	95733
4644	Idrijsko rudišče	državni	Idrijsko živosrebrno rudišče z vhodi v rudnik	geološka	425115	95375

Znotraj naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, je strokovno opredeljenih 17 geoloških profilov kot najpomembnejših delov naravnih vrednot (tabeli 2 in 3):

Tabela 2: Najpomembnejši deli naravne vrednote Antonijev rov

Zap.št.	Ime	Obzorje	Kratka oznaka
1	Antonijev rov – erozijska diskordanca	AR	Inverzno obrnjene plasti
2	Kropač – samorodno Hg	I/20	Orudenje s samorodnim Hg ob diskordanci.
3	Kropač – epigenetsko orudenje, cinabarit	L/20	Cinabarit v Skonca plasteh in tufskih kamninah.
4	Kropač – koralna ruda, brahipodi Discina	I/20	Singenetsko orudenje v skonca plasteh s fosili.
5	Kropač – singenetsko orudenje, cinabarit	I/20	Postopna zrnavost, sinsedimentno orudenje.
6	Ahac – tektonika	I/17	Usmerjene tektonske drse na diskordančnem kontaktu.
7	Ahac – Hg + HgS	I/17	Orudenje s Hg v karbonskih plasteh z lečami pirita in cinabaritom.

AR- Antonijev rov

Tabela 3: Najpomembnejši deli naravne vrednote Idrijsko rudišče

Zap.št.	Ime	Obzorje	Kratka oznaka
8	Rudno telo KS 1/9	PI. OBZ	Samorodno Hg
9	V progi proti slepemu jašku Florjan	II MOBZ	Diskordanca med karbonskimi plastmi in konglomeratom.
10	V progi proti slepemu jašku Jernej	II MOBZ	Diskordanca med karbonskimi plastmi in kaolinitnim peščenjakom.
11	V progi med sl.j. Jernej in sl.j. Vsi Sveti	II MOBZ	Profil razvoja karbonskih plasti s fosilnimi rastlinskimi ostanke (shranjeni v zbirki Ex-situ)
12	V progi proti jašku Inzaghi	II MOBZ	Diskordanca med gredenskimi pl. In kaolinitnim peščenjakom
13	Rudno telo KS 1/1	III OBZ	Orudeno s samorodnim Hg in piritnimi lečami, Tc prelom.
14	Skonca plasti	III OBZ	Močvirski sedimenti – Skonca plasti in posledice tektonike.
15	Profil klastičnih kamnin	III OBZ	Geološki profil razvoja klastičnih kamnin v tektonskem jarku.
16	Orudenje v dolomitu	III OBZ	Epigenetsko orudenje anizijski dolomit s cinabaritom.
17	Kotna diskordanca	III OBZ	Srednjetriasna kotna erozijska diskordanca.

OBZ – obzorje

MOBZ – medobzorje, sl. j. – slepi jašek

III. IZHODIŠČA ZA CELOVITO VARSTVO KULTURNE DEDIŠČINE IN NARAVNIH VREDNOT, POVEZANIH Z IDRIJSKIM RUDIŠČEM

a) Celovito varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, v Idriji mora:

- zagotoviti ustrezno varovanje in zaščito dediščine ter njeno integriteto in avtentičnost, da bi se ohranile splošne, lokalne, nacionalne, evropske in univerzalne vrednote dediščine; za naravne vrednote, povezane z idrijskim rudiščem, to pomeni ohranjanje vseh najpomembnejših geoloških profilov na naravnih vrednotah, tako da se z njih ne odstranjuje mineralov in kamnin, se jih ne zasipava in prekriva, ter ohranjanje izjemne geološke zbirke, tako da se iz nje ne odtuja vzorcev mineralov in kamnin;
- vključevati ohranitev znamke "Rudnik živega srebra Idrija" ter skrb in gospodarjenje z njo;
- temeljiti na partnerskem sodelovanju in vključevanju vseh udeleženih subjektov, javnih in zasebnih, institucionalnih in civilnih, na vseh ravneh od transnacionalnega in državnega do lokalnega;
- upoštevati načela trajnostnega razvoja, ki temelji na človekovih vrednotah, okolju, zgodovini in kulturi;
- vsebovati načrtovanje in izvajanje sanacijskih ter okoljevarstvenih ukrepov z namenom zaščite ljudi in narave pred škodljivimi vplivi živega srebra.
- skrbeti in spodbujati izobraževanje in raziskovanje kot dinamična dejavnika v socialnem in ekonomskem pomenu;
- aktivno podpirati prizadevanja za krepitev skupne podobe (ugleda, pojavnosti, reprezentativnosti) posameznih območij in elementov dediščine;
- vključevati ohranjanje dediščine kot priložnosti za razvoj lokalnega, regionalnega in mednarodnega gospodarstva;
- vključevati aktivnosti ozaveščanja lokalnega prebivalstva in obiskovalcev ter spodbujanja naklonjenosti zgodovinskemu pomenu njihovega okolja.

b) Strateški cilji celovitega varstva kulturne dediščine in naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, v Idriji¹:

- **varstvo dediščine in vrednot:** ohranitev avtentičnosti in integritete območja dediščine in vrednot, monitoring dediščine in območja;
- **razvoj:** upravljanje in gospodarjenje območja dediščine živega srebra z upoštevanjem načel trajnostnega razvoja, izobraževanje, raziskave in razvoj, razvoj turizma (trajnostnega, izobraževalnega, kulturnega) s poudarkom na specifičnih ciljnih obiskovalcih;
- **promocija dediščine in vrednot** med prebivalci in obiskovalci: ozaveščanje prebivalcev, priprava programov za predstavitev dediščine obiskovalcem;
- **okolje:** zdravo, varno in kvalitetno okolje;

¹ Vir: Dediščina živega srebra v Idriji: MODEL UPRAVLJANJA, Idrija, 17. 7. 2009

- **partnersko sodelovanje in vključevanje javnosti:** obveščanje in partnersko sodelovanje zainteresiranih javnosti.

IV. SEDANJE VARSTVO KULTURNE DEDIŠČINE IN NARAVNIH VREDNOT, POVEZANIH Z IDRIJSKIM RUDIŠČEM, V IDRIJI

a) Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji²

Edini ustanovitelj in lastnik družbe je Republika Slovenija. Po zadnji Uredbi o spremembah in dopolnitvah Uredbe o preoblikovanju podjetja Rudnik živega srebra Idrija, p. o. (Ur. l. RS, št. 41/08) so bile določene naslednje glavne dejavnosti družbe:

- vzdrževanje nezalitega dela jame;
- spremljanje stanja (vizualni, geodetski, geomehanski monitoring podtalnice in okoljski monitoring; stalno spremljanje vsebnosti živega srebra in drugih parametrov v sestavinah delovnega ter bivalnega okolja na vplivnem območju);
- vzdrževanje muzejskega rudnika;
- vzdrževanje objektov tehniške dediščine, ki so v lasti družbe;
- turistična dejavnost v zvezi z muzejskim rudnikom in objekti tehniške dediščine;
- opravljanje geodetskih, rudarskih in laboratorijskih storitev;
- raziskovalna dejavnost v zvezi z živim srebrom;
- izobraževanje in ozaveščanje javnosti v zvezi z zmanjševanjem posledic obremenjevanja okolja z živim srebrom.

Prve štiri dejavnosti sodijo med dejavnosti, ki so v javnem interesu.

Na predlog resornega Ministrstva za gospodarstvo je Vlada RS dne 24. 12. 2009 ugotovila, da so zapiralna dela končana in na podlagi Zakona o gospodarskih družbah (Ur. l. RS, št. 65/09 – UPB) uvedla postopek redne likvidacije družbe. Družba Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji bo do zaključka likvidacije postopoma opustila vse dejavnosti, razen tistih, ki ostanejo trajna obveza države in bodo po likvidaciji družbe prenesene na ustreznega izvajalca. To so:

- vzdrževanja nezalitega dela jame, vključno z muzejskim rudnikom;
- monitoringa, in
- poplačila rudarske škode.

b) Informacijsko-raziskovalni center za živo srebro

Na podlagi sklepov Vlade RS in določil Uredbe o spremembah in dopolnitvah Uredbe o preoblikovanju podjetja Rudnik živega srebra Idrija, p. o. je družba Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. organizirala posebno notranjo organizacijsko enoto. Za ohranjanje, raziskovanje, razvijanje, posredovanje in trženje strokovnega znanja v zvezi z živim srebrom je bil na predvečer 500-letnice začetka delovanja rudnika dne 21. 06. 2008 formalno ustanovljen Informacijsko-raziskovalni center za živo srebro.

² Vir: likvidacijski upravitelj Rudnika živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji, 1. 4. 2010

Glavna dejavnost IRCHg je koordinacija proučevanja vplivov rudnika živega srebra ter spremljanje in ocenjevanje potencialnih škodljivih vplivov njegovega delovanja na okolje ter zdravje človeka. V skladu s tem so glavne naloge IRCHg:

- prikaz in informiranje o uporabi in škodljivosti živega srebra;
- izvajanje raziskav o obremenjenosti ožjega in širšega vplivnega območja rudnika živega srebra zaradi vplivov petstoletnega rudarjenja;
- izdelava baze podatkov vseh dosedanjih okoljskih študij in študij vplivov živega srebra na nekdanje rudarje in prebivalce;
- priprava in vzdrževanje baze podatkov o pozitivnih in negativnih kazalnikih zdravja prebivalcev (umrljivost, zbolevanje itd.) na območju Idrije ter na celotnem vplivnem območju rudnika;
- primerjava kazalnikov zdravja in kazalnikov obremenjenosti okolja (iz tekoče baze podatkov o meritvah v okolju) na ravni populacije in na ravni posameznih primerov;
- širjenje poznavanja geoloških ved (npr. možnost organizacije vaj za študente vseh stopenj);
- ohranjanje in širitev poznavanja rudarstva (prikaz različnih rudarskih tehnik, vaje za študente itd.);
- prikaz razvoja predelave živega srebra z obnovo in ustrezno predstavitvijo separacije, topilnice in laboratorijev;
- spodbujanje in usmerjanje raziskav o vplivu omenjenih škodljivosti na okolje in človeka;
- sodelovanje z ekspertnimi skupinami Vlade RS oziroma ministrstev pri oblikovanju stališč za strateška izhodišča Strategije skupnosti za živo srebro, ki jih pripravlja EU;
- sodelovanje z mednarodnimi organizacijami, ki se ukvarjajo s podobno problematiko.

Ob obravnavi nominacije za vpis dediščine živega srebra na Unescov Seznam svetovne dediščine je Unescov Odbor za svetovno dediščino na zasedanju v Seville leta 2009 in Brasilii leta 2010 eksplicitno poudaril svetovni/univerzalni pomen informacijsko-raziskovalnega centra za živo srebro v Idriji.

c) Javni zavod Mestni muzej Idrija

Edina ustanoviteljica javnega zavoda je Občina Idrija. Poslanstvo Mestnega muzeja Idrija je trajna in stalna skrb za premično dediščino s področja zgodovine, novejših zgodovine, etnologije, zgodovine umetnosti in tehniške dediščine na območju Idrijskega in Cerkljanskega. Muzej skrbi za ohranjanje in predstavljanje bogatega gradiva tehniške dediščine živosrebrovega rudnika, lokalne zgodovine, življenja kmečkega in rudarskega delavskega prebivalstva, ter posebnosti tega prostora (npr. idrijska čipka, kulinarika, jezik/narečje). Obiskovalcem želi omogočiti prepoznavanje kulturne identitete prostora, domačinom pa njeno ohranjanje. Posebno pozornost

posveča upravljanju nepremične kulturne dediščine (npr. Kamšt) in premične tehniške dediščine, ki je sicer sestavni del nepremične dediščine (npr. Kleyeva črpalka).

Glavne dejavnosti Mestnega muzeja Idrija so tako:

- zbiranje in evidentiranje, hranjenje ter varovanje premične dediščine na območju Idrijskega in Cerkljanskega;
- raziskovanje na področju kulturne dediščine;
- predstavljanje premične dediščine javnosti z oblikovanjem stalnih in začasnih razstav (stalna razstava Pet stoletij rudnika živega srebra in mesta Idrije, stalna razstava o idrijski čipki);
- skrb za popularizacijo kulturne dediščine;
- oblikovanje in izvajanje andragoško-pedagoških programov za otroke in mladino (tematski ogledi razstav in zbirk za različne starostne skupine šolske mladine, muzejske delavnice, likovne delavnice itd.);
- oblikovanje in izvajanje programov ogledov za organizirane skupine odraslih;
- vzdrževanje nekaterih najpomembnejše tehniških in kulturnih spomenikov v Idriji.

d) Kulturna dediščina brez posebnega upravljavca in skrb za naravne vrednote

Za kulturno dediščino, ki nima posebnega strokovnega institucionalnega upravljavca, skrbijo predvsem lastniki in Občina Idrija, strokovno pa Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (OE Nova Gorica, Restavratorski center) in Mestni muzej Idrija, oba večinoma v sodelovanju in ob finančni pomoči Ministrstva za kulturo RS. Večina je bila v preteklosti redno vzdrževana, mnogi spomeniki pa tudi strokovno obnovljeni.

Varstvo kulturne dediščine je usmerjeno predvsem v:

- pripravo kulturnovarstvenih aktov in strokovnih podlag;
- obnovitvena in vzdrževalna dela na objektih, strojih in napravah (rekonstrukcije, restavriranje, obnovitvena dela in investicijsko vzdrževanje);
- odpravljanje posledic zunanjih vplivov;
- zagotavljanje strokovnih gradiv, informacij, predstavitev, interpretacije ter promocije dediščine.

Za naravne vrednote, povezane z idrijskim rudiščem, ki se v skladu s Pravilnikom o določitvi in varstvu naravnih vrednot štejejo za naravne vrednote državnega pomena, skrbi država. Strokovne naloge v zvezi s tem izvaja Zavod RS za varstvo narave, ki med drugim evidentira in vrednoti dele narave, spremlja stanje in o tem poroča. Na terenu je prisotna območna enota Zavoda RS za varstvo narave iz Nove Gorice, ki v sodelovanju z zunanjimi geološkimi strokovnjaki na območju idrijskega rudišča tekoče izvaja navedene naloge in sodeluje pri prizadevanjih za vključitev območja na UNESCO seznam geoparkov.

V. FINANCIRANJE

a) Realizacija 2009

Ministrstvo za kulturo je v letu 2009:

- v celoti financiralo delovanje državnega Javnega zavoda Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine, ki po ZVKD-1 skrbi za varstvo nepremične kulturne dediščine,
- v višini 483.424,45 EUR sofinanciralo delovanje občinskega javnega zavoda Mestni muzej Idrija, ki po ZVKD-1 skrbi za varstvo premične kulturne dediščine na območju občin Idrija in Cerklje,
- krilo stroške nacionalnega koordinatorja MK za UNESCO kulturno dediščino, ki je koordiniral postopek nominacije za vpis na Unescov Seznam svetovne dediščine, in drugih strokovnih sodelavcev,
- v okviru razpisa za izvajanje zakona o "kulturnem evru" sofinanciralo nadaljevanje prenove tehničnih objektov in strojev rudnika živega srebra v Idriji v višini 100.000 EUR, pri čemer so projekti z območja Idrije, nominiranega za vpis na Unescov Seznam svetovne dediščine, imeli prednost pri točkovanju,
- v okviru proračunskih sredstev za obnovo kulturnih spomenikov sofinanciralo nujno sanacijo fasade na gradu Gewerkenegg v višini 168.000 EUR in izdelavo konservatorskega načrta za Antonijev rov v Idriji v višini 26.000 EUR.

Ministrstvo za okolje in prostor je v letu 2009:

- v celoti financiralo delovanje državnega Zavoda RS za varstvo narave, ki po zakonu skrbi za varstvo naravnih vrednot;
- v višini 89.812,77 EUR financiralo Informacijsko-raziskovalni center za živo srebro na področju varstva okolja (ozaveščanje o škodljivih vplivih živega srebra in radona na okolje in ljudi, mednarodna konferenca, brošura, stalna razstava o živem srebru in ekologiji).

b) Predvidevanja 2010 in 2011

Ministrstvo za kulturo bo v okviru proračunov RS za leti 2010 in 2011:

- v celoti financiralo delovanje državnega Javnega zavoda Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine, ki po ZVKD-1 skrbi za varstvo nepremične kulturne dediščine,
- sofinanciralo delovanje občinskega javnega zavoda Mestni muzej Idrija, ki po ZVKD-1 skrbi za varstvo premične kulturne dediščine na območju občin Idrija in Cerklje,

- iz naslova materialnih stroškov ministrstva krilo stroške nacionalnega koordinatorja MK za UNESCO kulturno dediščino v zvezi z vpisom na Unescov Seznam svetovne dediščine,
- skupaj z Ministrstvom za gospodarstvo v okviru PP Rudarstvo in drugih PP projektno sofinanciralo delovanje IRCHg, zlasti po njegovi izločitvi iz RŽSI,
- v okviru razpisa za izvajanje zakona o "kulturnem evru" sofinanciralo projekte z območja Idrije,
- v okviru razpisa za sofinanciranje kulturnovarstvenih projektov sofinanciralo projekte z območja Idrije,
- v okviru svojih pristojnosti in možnosti sodelovalo pri pridobivanju sredstev iz drugih naslovov,
- zagotovilo, da bo pri vseh vrstah (so)financiranja (delovanje javnih zavodov in gospodarskih družb, razpisi, pozivi, pomoči ipd.) imelo območje Idrije, vključeno v nominacijo za vpis na Unescov Seznam svetovne dediščine, prednost pri točkovanju.

Ministrstvo za gospodarstvo bo v okviru proračunov RS za leti 2010 in 2011:

- za izvajanje Programa vzdrževanja nezalitega dela jame in monitoringa po končanih zapiralnih delih v Rudniku živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji zagotovilo 1.108.077 EUR, za plačilo rudarske škode pa 540.000 EUR.

Ministrstvo za okolje in prostor bo v okviru proračunov RS za leti 2010 in 2011:

- v celoti financiralo delovanje državnega Zavoda RS za varstvo narave, ki po zakonu skrbi za varstvo naravnih vrednot,

Ministrstvo za zdravje bo v okviru proračunov RS za leti 2010 in 2011:

VI. PREDLOG ORGANIZACIJE VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE IN NARAVNIH VREDNOT, POVEZANIH Z IDRIJSKIM RUDIŠČEM, V IDRIJI PO LIKVIDACIJI DRUŽBE RUDNIK ŽIVEGA SREBRA IDRIJA D. O. O. – V LIKVIDACIJI

a) Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji³

Program postopne, popolne in trajne ustavitve proizvodnje v Rudniku živega srebra Idrija, ki je bil sprejet v letu 1986, je predvidel zalitje jame do nivoja IV. obzorja, izgradnjo stalnega črpališča in stalno vzdrževanje jame nad III. obzorjem. Na podlagi omenjenega določila je bil v letu 2007 izdelan Program vzdrževanja nezalitega dela jame in monitoring po končanih zapiralnih delih v Rudniku živega srebra Idrija v zapiranju d. o. o., za obdobje 2008 – 2012. Vlada RS ga je potrdila dne 26. 04. 2007.

Družba Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji bo do zaključka likvidacije, ki se je začela s sklepom Vlade RS dne 24. 12. 2009, postopoma opustila vse dejavnosti, razen tistih, ki v skladu z navedenim Programom vzdrževanja ostanejo trajna obveza države in jih bo Vlada RS po likvidaciji družbe Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. - v zapiranju prenesla na ustreznega/usposobljenega izvajalca. To so:

- **vzdrževanje jame:** trajno bodo vzdrževani naslednji odprti jamski objekti:
 - 1300 m rogov v muzejskem rudniku Antonijev rov,
 - 2156 m jamskih prog,
 - 128 m slepih jaškov,
 - 122 m jaška Inzaghi in
 - 222 m jaška Borba.

- **monitoring:** Monitoring se izvaja na podlagi »Programa vzdrževanja nezalitega dela jame in monitoring po končanih zapiralnih delih v Rudniku živega srebra Idrija v zapiranju d.o.o., za obdobje 2008 – 2012« in po rudarskem projektu Opazovanje (monitoring) vplivnega območja rudnika živega srebra Idrija po končanih zapiralnih delih«, september 2006. Tudi po izvedbi vseh zapiralnih del, predvidenih v dolgoročnem programu, in likvidaciji družbe Rudnik živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji se mora nadaljevati izvajanje meritev (monitoring), vse dokler ne bo z njimi dokazano, da se je premikanje nad rudiščem povsem umirilo oziroma da meritve skozi daljše obdobje ne kažejo sprememb.
Monitoring je razdeljen na:
 - vizualni monitoring,
 - geodetski monitoring,
 - geomehanski monitoring,
 - monitoring podtalnice in

³ Vir: likvidacijski upravitelj Rudnika živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji, 1. 4. 2010

- okoljski monitoring.
- **povračilo rudarske škode:** dokler ne bo z meritvami dokazano, da se je premikanje terena nad rudiščem povsem umirilo oziroma da meritve skozi daljše obdobje ne bodo kazale sprememb, je država dolžna poravnati lastnikom nastalo škodo na zgradbah in infrastrukturi.

b) Informacijsko-raziskovalni center za živo srebro⁴

Dejavnosti, ki jih IRCHg izvaja na podlagi koncesije ali po naročilu oz. pogodbah, so:

- monitoring in raziskovalna dejavnost v zvezi z živim srebrom in njegovim vplivom na okolje in ljudi v Idriji, Sloveniji, EU in drugje po svetu, in sicer v sodelovanju z zunanjimi eksperti in sorodnimi raziskovalnimi središči;
- tehnična pomoč in razvojno sodelovanje in svetovanje po naročilu oz. pogodbah;
- organizacija in upravljanje Svetovnega centra za anorgansko živo srebro v okviru Programa Združenih narodov za okolje (UNEP) in nastajajoče konvencije Združenih narodov o živem srebru
- organizacija in izvajanje regionalnega začasnega in/ali trajnega skladiščenja živega srebra v skladu s pogoji določenimi v Uredbi (ES) št. 1102/2008 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2008 o prepovedi izvoza kovinskega živega srebra in nekaterih spojin in zmesi živega srebra ter varnem skladiščenju kovinskega živega srebra (UL L št. 304 z dne 22. 10. 2008, str. 75) in Programom Združenih narodov za živo srebro (UN Mercury Programme) ter iz njiju izhajajočih izvedbenih predpisov;
- upravljanje, vzdrževanje in trženje kulturne dediščine, zlasti tehniške dediščine rudnika živega srebra v Idriji:
 - spomeniki državnega pomena: Muzejski rudnik Antonijev rov, Topilnica s separacijo, Jašek Franciške, Jožefov jašek, klavže;
 - rudniška geološka zbirka;
 - nepremična dediščina RŽSI;
 - razvoj proizvodov in storitev, povezanih z dediščino živega srebra,
 - restavriranje tehniške dediščine,
- upravljanje in trženje (blagovne) znamke Rudnik živega srebra Idrija
- upravljanje z nominirano UNESCO svetovno dediščino:
 - spremljanje stanja dediščine,
 - izobraževanje in raziskave,
 - prezentacija dediščine,
 - upravljanje blagovne znamke UNESCO,
 - info točka Hg / UNESCO.

⁴ Vir: delovno gradivo, ki so ga dne 30. 3. 2010 pripravili Bojan Režun, Uroš Eržen, Tatjana Dizdarevič in Martina Peljhan

- izvajanje nalog, ki prispevajo k varstvu naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, ohranjanju rudniške geološke zbirke in izpolnjevanju obveznosti, izhajajočih iz vpisa območja v UNESCO seznam geoparkov;
- izobraževanje in informatika:
 - informacijski, predstavitveni in interpretacijski center za živo srebro;
 - delavnice in praktične vaje za vse stopnje izobraževanja;
 - hranjenje arhiva Rudnika živega srebra Idrija kot podlaga za nadaljnje raziskave, različne študije, izobraževanja.
- investicijska dejavnost:
 - vodenje investicijskih del in pridobivanje dodatnih sredstev na razpisih ipd.
- ob zaključku likvidacije RŽSI prevzame vse dejavnosti tehničnega vzdrževanja nezalitega dela jame in monitoring v obsegu, ki ga tudi po zaprtju rudnika in likvidaciji družbe RŽSI trajno zagotavlja država.

Da bi se v postopku redne likvidacije družbe RŽSI v skladu s sklepom Vlade RS z dne 24. 12. 2009 zagotovila ohranitev in razvoj večstoletnega specifičnega tehnološkega znanja, kulturne dediščine in blagovne znamke Rudnik živega srebra Idrija, se organizacijska enota Informacijsko-raziskovalni center za živo srebro najprej osamosvoji znotraj Rudnika živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji, postopam pa iz družbe izloči v samostojni pravno-organizacijski subjekt. Pred končno odločitvijo o vsebini delovanja in formalnopravni obliki IRCHg je nujna izdelava primerjalnih študij poslovnih modelov in CBA (cost benefit analiza), dopolnjenih s poslovnimi in finančnimi načrti in viri financiranja, pri čemer je treba paziti, da so tržne aktivnosti dosledno in pregledno ločene od morebitne javne službe.

Za izvajanje dejavnosti se z Rudnika živega srebra Idrija d. o. o. – v likvidaciji na IRCHg prenesejo:

- ustrezni in potrebni kadri,
- ustrezna in potrebna oprema,
- ustrezni in potrebni delovni prostori,
- obvezna dokumentacija in arhivi za izvajanje dejavnosti,
- vzpostavljanje povezav in sodelovanje z različnimi institucijami.

Prenos premoženja se opravi neodplačno.

c) Javni zavod Mestni muzej Idrija

MMI deluje in prevzema naloge v skladu z ZVKD-1. Njegova osnovna naloga je skrb za premično kulturno dediščino na Idrijskem in Cerkljanskem.

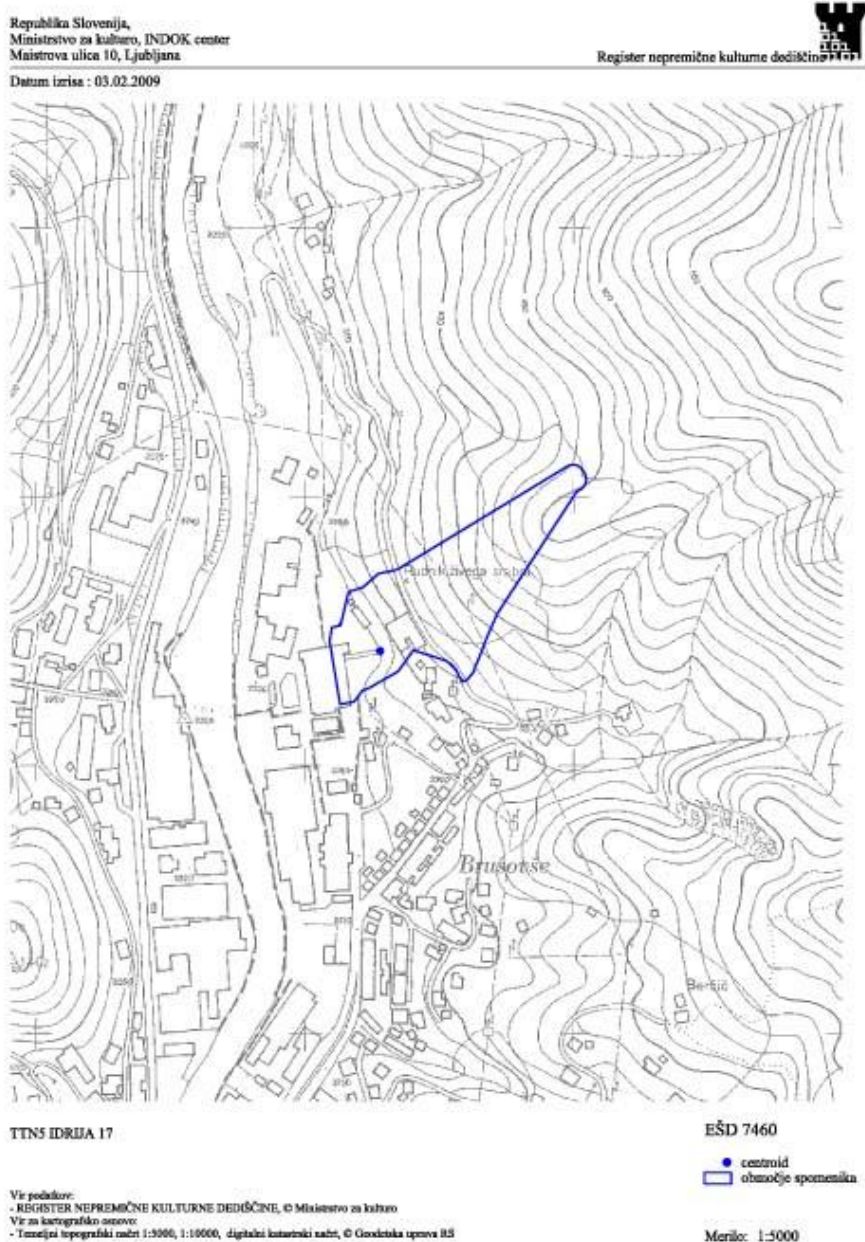
Ustanovitveni akt MMI ureja, da javni zavod s soglasjem ustanovitelja Občine Idrije lahko upravlja s kulturno dediščino na podlagi pogodbe z lastnikom – tudi nepremičnimi spomeniki -, če so za to zagotovljeni kadrovski, organizacijski in finančni pogoji.

MMI prevzame v upravljanje še preostalo premično tehniško dediščino, s katero zdaj upravlja RŽSI in ni v funkciji tehničnega vzdrževanja rudnika.

d) Ministrstvo za kulturo

Za učinkovito varstvo in razvoj kulturne dediščine, ki pomeni ključno sestavino nominacije za vpis na Unescov Seznam svetovne dediščine, z nekaterimi območji in objekti kot celoto upravlja Ministrstvo za kulturo:

– območje Topilnice:

Stanje podatkov o lastnikih enote kulturne dediščine/spomenika Idrija - Topilnica rudnika živega srebra (EŠD 7460) elektronske zemljiške knjige (izpiski z dne 6. 1. 2009)

IME LASTNIKA in PARCELA	VRSTA LASTNIŠTVA	VRSTA PRAVICE
Občina Idrija k.o. IDRIJA - MESTO 2667 (del), z.k.vl. 861	<i>družbena</i>	<i>imetnik pravice uporabe</i>
Republika Slovenija Gregorčičeva 20, 1000 Ljubljana k.o. JELIČNI VRH 963/1 (del), z.k.vl. 124	<i>državna</i>	<i>lastnik</i>
Lazar Albina, roj.Slama Lino Mariani 29, Pula, Hrvaška k.o. JELIČNI VRH 960, z.k.vl. 152	<i>zasebna, fizične osebe</i>	<i>lastnik</i>
Rudnik živega srebra Idrija v zapiranju d.o.o. Arkova ul. 43, 5280 Idrija k.o. IDRIJA - MESTO 480/1 (del), z.k.vl. 594, 502/1 (del), z.k.vl. 594, 503, z.k.vl. 594, 504, z.k.vl. 594, 505, z.k.vl. 594, 506, z.k.vl. 594, 507, z.k.vl. 594, 508, z.k.vl. 594 k.o. JELIČNI VRH 963/3, z.k.vl. 174	<i>zasebna, pravne osebe</i>	<i>lastnik</i>

Nepremičnine v lasti Republike Slovenije in Rudnika živega srebra Idrija se vključno z vso arhivsko in investicijsko-tehnično dokumentacijo ter upravnimi dovoljenji prenesejo v last Republike Slovenije in upravljanje Ministrstva za kulturo. Z zasebno lastnico se sklene ustrezna pogodba o upravljanju. Ministrstvo za kulturo zagotovi investicijsko prenovo območja in sodeluje pri vzpostavitvi informacijsko-pedagoškega središča v skladu s priporočili Odbora za svetovno dediščino;

– **Antonijev rov:**

Nepremičnine v lasti Republike Slovenije in Rudnika živega srebra Idrija se vključno z vso arhivsko in investicijsko-tehnično dokumentacijo ter upravnimi dovoljenji prenesejo v last Republike Slovenije in upravljanje Ministrstva za kulturo. Ministrstvo za kulturo neposredno izvajanje upravljanja s pogodbo prenese na IRCHg ali MMI.

– **Znamka Rudnik živega srebra Idrija:**

Ministrstvo za kulturo je v letu 2010 pri Uradu RS za intelektualno lastnino že registriralo znamko Rudnik živega srebra Idrija (grafično podobo in storitve, ki se ščitijo).

e) Občina Idrija

Občina Idrija je v drugi polovici leta 2010 ustanovila javni zavod Center za idrijsko dediščino. Ustanovni namen je koordinacija sistema trajnega in celovitega ohranjanja in upravljanja z idrijsko dediščino.

Na podlagi ustreznih študij in sporazuma lahko Center za idrijsko dediščino prevzame nekatere naloge, ki so sicer zaenkrat predvidene znotraj IRCHg.

VII. USKLAJENOST VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE IN NARAVNIH VREDNOT, POVEZANIH Z IDRIJSKIM RUDIŠČEM, V IDRIJI

Edino celovito, usklajeno in sistemsko organizirano varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, v Idriji lahko zagotovi trajno zaščito izjemnih vrednot, njihov razvoj za sedanje in prihodnje generacije ter njihovo trajnostno rabo in trženje.

Kot skupno posvetovalno telo za usklajeno varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot, povezanih z idrijskim rudiščem, na območju Idrije deluje občinski javni zavod Center za idrijsko dediščino, ki:

- povezuje vse partnerje pri izvajanju nalog in aktivnosti, opredeljenih v skupnem načrtu upravljanja;
- načrtuje, organizira, koordinira, vodi, nadzoruje skupna prizadevanja za varstvo in ocenjuje njihovo izvajanje;
- izvaja tudi tiste naloge in aktivnosti, katerih skupno izvajanje je na celem območju najbolj učinkovito in racionalno, ter tiste, za katere na območju v danem trenutku še ni usposobljenega ali zainteresiranega izvajalca.

Iz naslova nacionalne pristojnosti in odgovornosti za specifična področja kot člani skupnega usklajevalnega telesa sodelujejo tudi Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za gospodarstvo, Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za zdravje in Ministrstvo za finance.